

Polské národnostní školství na Zaolší

(Polskie szkolnictwo narodowościowe na Zaolziu)

Lucie Zormanová

Polské národnostní školství na Zaolší

(Polskie szkolnictwo narodowościowe na Zaolziu)

Recenzent

Alojzy Suchanek

Obsah

Úvod	9
1. Zaolší, Těšínsko a Těšínské Slezsko	13
1.1 Vymezení pojmů	13
1.2 Zaolší	14
1.3 Národní a regionální identita autochtonního obyvatelstva polské národnosti Zaolší	15
1.3.1 Těšínské nářečí	18
1.3.2 Folklór a dětské folklórní soubory na Zaolší.	20
2. Školství na území Těšínského Slezska ve středověku	22
2.1 Těšínské Slezska a jeho strategický význam.	22
2.2 Vymezení středověku	22
2.3 Slovanské osídlení	23
2.4 Rozvoj osídlení a středověká města na Těšínsku.	24
2.5 Těšínské knížectví a jeho vztah k českému království	25
2.5.1 Úřední jazyky a jazyk lidu.	26
2.6 Školství na území Těšínského Slezska ve středověku.	27
2.6.1 Klášterní a katedrální školy	27
2.6.2 Farní a městské školy	30
2.6.3 Univerzity	32
3. Školství na území Těšínského Slezska v 16. a 17. století	33
3.1 Těšínské Slezsko v 16. a 17. století	33
3.1.1 Náboženská otázka, vzdělanost obyvatel a rozvoj školství z hlediska jednotlivých církví	35
3.1.2 Úřední jazyk a jazyk lidu	39
3.2 Školství na území Těšínského Slezska v 16. a 17. století	40
3.2.1 Farní školy.	41
3.2.2 Městské školy	43
3.2.3 Jezuitské gymnázium	44
3.2.4 Univerzity	45
4. Školství na území Těšínského Slezska od počátku 18. století do roku 1848.	46
4.1 Správní systém Rakouského Slezska a jeho dopad na školství na území Těšínského Slezska.	47

4.2	Ekonomický rozvoj Těšínského Slezska a potřeba gramotného obyvatelstva	48
4.3	Rozvoj osídlení a obyvatelstvo Těšínského Slezska.	50
4.3.1	Sociální otázka a dětská práce	51
4.3.2	Otázka náboženských menšin, vzdělanost obyvatel a rozvoj školství z hlediska jednotlivých církví	51
4.3.3	Národnostní otázka a germanizační usilí školství	54
4.4	Úřední jazyk, vyučovací jazyk a jazyk lidu	56
4.5	Školství na území Těšínského Slezska.	57
4.5.1	Záhaňská metoda a další metody užívané ve školství.	58
4.5.2	Všeobecný školský řád	60
4.5.3	Reformy týkající se dozoru nad školami	62
4.5.4	Docházka dětí do škol	62
4.5.5	Josefínské reformy a rozvoj školství	64
4.5.6	Střední školy.	64
4.5.7	Univerzity	66
4.5.8	Učitelé a příprava budoucích učitelů	66
5.	Školství na území Těšínského Slezska od roku 1848 do roku 1918	70
5.1	Ekonomický rozvoj a potřeba nové pracovní síly	70
5.2	Rozvoj osídlení a obyvatelstvo	73
5.2.1	Proces národnostního vyhraňování obyvatelstva a germanizační usilí školství	74
5.2.2	Úřední jazyky, vyučovací jazyky a jazyk lidu	76
5.2.3	Náboženská otázka a role církve v národním hnutí	77
5.2.4	Rozvoj polského a českého národního uvědomění na Těšínském Slezsku a rozvoj polských a českých škol	79
5.3	Vývoj školství v letech 1848–1918 na území Těšínského Slezska.	86
5.3.1	Předškolní výchova	88
5.3.2	Obecné a měšťanské školy.	89
5.3.3	Výukové metody v elementárních školách.	92
5.3.4	Učebnice používané v polských triviálních, hlavních, obecných a měšťanských školách	95
5.3.5	Školy střední.	96
5.3.6	Univerzity	98
5.3.7	Učitelé	99
5.3.8	Příprava budoucích učitelů	101
5.3.9	Školství za 1. světové války	103
6.	Polské národnostní školství na území Zaolší od roku 1918 do roku 1945	105
6.1	Zaolší v letech 1918–1920.	105
6.2	Politická, kulturní a osvětová činnost polské národnostní menšiny na Zaolší v meziválečném období.	108
6.3	Zaolší za 2. světové války.	111
6.4	Obyvatelstvo polské národnosti na Zaolší	112
6.4.1	Obyvatelstvo Zaolší v letech 1939–1945.	115

6.4.2	Náboženská otázka a národnostní spory ve farnostech	117
6.4.3	Sociální otázka a postavení polské národnostní menšiny	118
6.5	Ekonomický vývoj a jeho vliv na polské národnostní školství.	118
6.6	Polské národnostní školství na území Zaolší	119
6.6.1	Polské základní a mateřské školy.	120
6.6.2	Malý školský zákon.	124
6.6.3	Polské střední školy	125
6.6.4	Učitelé a příprava budoucích učitelů	126
6.6.5	Vysoké školy.	127
6.6.6	Školství za 2. světové války	128
7.	Polské národnostní školství na Zaolší od roku 1945 do roku 1989	130
7.1	Ekonomický vývoj a jeho dopad na trh práce a školství	130
7.2	Obyvatelstvo Zaolší v letech 1945–1989	132
7.2.1	Polská národnostní menšina na Zaolší v letech 1945–1989	132
7.2.2	Úbytek obyvatelstva polské národnosti a jeho příčiny	136
7.3	Školství s polským vyučovacím jazykem na Zaolší v letech 1945–1989.	138
7.3.1	Učebnice pro polské národnostní školství	146
7.3.2	Učitelé a příprava budoucích učitelů	147
7.3.3	Postavení učitele za komunismu	153
8.	Polské národnostní školství na Zaolší od roku 1989 do současnosti.	155
8.1	Národnostní struktura obyvatelstva	155
8.1.1	Polská národnostní menšina na Zaolší roku 1989	156
8.1.2	Polská národnostní menšina na Zaolší od roku 1990 do současnosti.	156
8.1.2.1	Národní a regionální identita absolventů škol s polským vyučovacím jazykem.	157
8.1.2.2	Vznik nových spolků a organizací reprezentujících polskou národnostní menšinu	159
8.1.2.3	Dvojazyčné nápisy	160
8.2	Ekonomický vývoj a jeho dopad na trh práce a školství	161
8.3	Polské národnostní školství po roce 1989 až do současnosti	162
8.4	Sít školských zařízení s polským vyučovacím jazykem.	163
8.4.1	Předškolní vzdělávání.	164
8.4.1.1	Mateřské školy s polským vyučovacím jazykem.	165
8.4.2	Základní vzdělávání	167
8.4.2.1	Základní školy s polským vyučovacím jazykem.	169
8.4.2.2	Dvojazyčnost žáků škol s polským vyučovacím jazykem	170
8.4.2.3	Regionální výchova na základních školách s polským vyučovacím jazykem	176
8.4.2.4	Učebnice používané ve školách s polským vyučovacím jazykem	179
8.4.3	Střední školy.	180
8.4.4	Vysoké školy.	182
8.4.5	Učitelé a příprava budoucích učitelů	182
8.4.5.1	Učitelé ve školách s polským vyučovacím jazykem	184

Závěr	187
Přílohy	189
Literatura	193
Imenný rejstřík	205
Seznam tabulek	209
Summary	211
Souhrn	212
Streszczenie	214

Úvod

Na téma Těšínského Slezska, čímž máme na mysli jeho polskou i českou část, i Zaolší vzniklo již relativně velké množství textů – článků, monografií, sborníků apod. Těšínské Slezsko i Zaolší je jak předmětem výzkumů, které jsou poté publikovány v odborných publikacích, tak také tématem populárně naučné literatury a v nespolední řadě se objevují také beletrie zabývající se touto oblastí.

Téma Těšínského Slezska je relativně dobře probádáno, pokud jde o historii Těšínského Slezska, popis různých historických událostí týkajících se tohoto regionu, otázky národní a regionální identity, národnostní spory, vztahy mezi národnostmi, které obývali či obývají tento region či jazykovou otázku. Pokud však jde o školství s polským vyučovacím na území celého Těšínského Slezska nebo Zaolší, existuje na toto téma několik starších prací, například monografie Józefa Macury *Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu (Z dějin polského školství na Zaolší)* či Józefa Chlebowczyka *Szkolnictwo na przełomie wieków (Školství na přelomu století)*.

Téma Těšínského Slezska a Zaolší je zajímavé pro výzkumníky žijící a bádající po obou stranách řeky Olše, jak české, tak polské. V České republice se tomuto tématu nejvíce věnují na Ostravské univerzitě. Vzpomeňme například publikace z oblasti polonistiky, obecné lingvistiky či dialektologie Ireny Bogocz nebo publikace z oblasti obecné lingvistiky a polonistiky Jany Raclavské, četné monografie a vědecké články z oblasti folkloristiky, dialektologie a etnografie Karola Daniela Kadłubca, výzkumy týkající se polské národnostní menšiny a regionální identity Tadeusze Siwka nebo odborné i populárně naučné publikace Józefa Szymeczka zabývající se historií Zaolší. V Polské republice se tématu Těšínského Slezska a Zaolší věnují především na Opolské univerzitě (Uniwersytet Opolski) a na Slezské univerzitě v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Z výzkumníků pracujících na Slezské univerzitě věnující se této oblasti můžeme zmínit Halinu Rusek, která se zabývá kulturou a vzory způsobu života polských rodin na Zaolší, tématem náboženského vyznání obyvatelstva tohoto regionu či národní identitou obyvatel Zaolší, nebo Barbaru Grabowskou, která se věnuje zejména oblastem multikulturní a regionální výchovy, regionální a národní identity, a také Jolantu Suchodolskou, která se zabývá především multikulturní výcho-

vou. W rámci Opolské univerzity chceme zmínit především významnou osobnost Zenona Jasińskiego věnující se již od 70. let 20. století výzkumu problematiky kulturně osvětové činnosti polské národnostní menšiny na Zaolší. Právě díky Zenonu Jasińskému i historikovi Bogdanu Cimałovi vyšel na Opolské univerzitě obsáhlý i rozsáhlý, několikařilný *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i na Słowacji* (*Lexikon Poláků v České republice a na Slovensku*).

Cílem této monografie bylo představení, analýza a sumarizace nejvýznamnějších událostí, vývojových rysů, statistických údajů a dalších jevů týkajících se problematiky školství v regionu Těšínského Slezska. Především se zaměřujeme na oblast školství s polským vyučovacím jazykem, a to od jeho počátků do současnosti.

Větší část práce realizována metodami historicko-pedagogického výzkumu se věnuje popisu vývoje školství na celém území Těšínského Slezska od prvních škol, které se na tomto území objevují spolu se šířením křesťanství v 9. století, až po současnost. Nejprve naznačujeme hlavní vývojové rysy školství v rámci celého území Těšínského Slezska, tedy jeho dnešní české i polské části. Po roce 1860, tedy po vzniku polských škol se zaměřujeme pouze na polské školy, terémem našeho výzkumu však stále zůstává celé území Těšínského Slezska, tedy jak jeho dnešní česká, tak i polská část, a to až do rozdělení území na polskou a českou část, tedy do roku 1920, neboť se až do roku 1918 jednalo o jednotné území v rámci Habsburské monarchie, přičemž hranice mezi Polskou a Československou republikou byly definitivně stanoveny až v roce 1920. Do roku 1920 nelze vývoj školství popsat jen v rámci dnešní české části Těšínského Slezska, právě proto, že se jednalo o jednotné území. Po roce 1920 se již věnujeme pouze polskému národnostnímu školství v české části Těšínského Slezska, tedy na Zaolší.

V rámci historicko-pedagogického výzkumu byly využity tištěné normativní materiály, archivální dokumenty. Materiály týkající se evangelických škol a zde působících učitelů pocházely z Knihovny a archívu Tschammera v Těšíně (Biblioteka i Archiwum Tschammera w Cieszynie). Školní kroniky, učebnice a jiné ve školách používané materiálně didaktické prostředky pocházely z Archívu Karviná, Zemského archívu v Opavě, Dokumentačního centra Kongresu Poláků (Ośrodek Dokumentacyjny Kongresu Polaków). Bylo využito také mnoha knižních zdrojů a dalších zdrojů dostupných v knihovnách. Především se jednalo o materiály přechovávané v následujících institucích: Knihovna Těšínská (Książnica Cieszyńska), Městská knihovna v Těšíně (Biblioteka Miejska w Cieszynie), Knihovna evangelického sboru Rudolfa Tschammera (Biblioteka Zboru Ewangelickiego im. Rudolfa Tschammera), Knihovna slezského těšínského muzea (Biblioteka Muzeum Śląska Cieszyńskiego), Pedagogická knihovna (Biblioteka Pedagogiczna), Knihovna Český Těšín, Regionální knihovna Karviná, Oddělení polské literatury regionální knihovny Karviná (Oddział Literatury Polskiej Biblioteki Regionalnej w Karwinie). Důležitým zdrojem byly také noviny a tiskopisy vydávány pro učitele, především „Školský věstník“, který byl

vydávány od roku 1904, „Pedagogický měsíčník“ („Miesięcznik Pedagogiczny“), který vycházel v letech 1892–1939, a dvoutýdeník „Vzdělávací průvodce“ („Przewodnik Oświatowy“) vydávaný Společností lidové školy (Towarzystwo Szkoły Ludowej) v letech 1907–1939. Důležitým zdrojem byly také časopisecké zdroje, týdeník „Gwiazdka Cieszyńska“, vydávaný v letech 1851–1939, a měsíčník „Zwrot“ vydávaný od roku 1949 až dodnes.

V poslední kapitole se věnujeme popisu a zhodnocení současného stavu školství s polským vyučovacím jazykem na území Zaošší, a to pomocí obsahové analýzy internetových stran mateřských, základních a středních škol s polským vyučovacím jazykem, internetových stran Pedagogického centra pro polské národnostní školství (Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego), internetových stran Kongresu Poláků (Kongres Polaków), internetových stran Společnosti polských učitelů v České republice (Towarzystwo Nauczycieli Polskich w Republice Czeskiej). Důležitým zdrojem byl také měsíčník „Zwrot“. V poslední kapitole jsou také představeny výsledky kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Za pomoci dotazníkového šetření byla zjištěna národnost rodičů žáků a dětí, které navštěvují základní a mateřské školy s polským vyučovacím jazykem, úroveň bilingvismu rodičů, zaměřili jsme se také na jazyk používaný v každodenní mluvě rodičů s dětmi, prarodičů s dětmi, rodičů mezi sebou či rodičů s prarodiči. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 203 respondentů. Pomocí kvalitativního výzkumu realizovaného metodou polostrukturovaných rozhovorů s 18 rodiči dětí a žáků navštěvujících mateřskou a základní školu s polským vyučovacím jazykem v Karvině jsme se zaměřili na motivy rodičů, které je vedly k zapsání dítěte do této základní či mateřské školy. Výzkum realizovaný metodou polostrukturovaných rozhovorů se zaměřoval také na průběh domácí přípravy na vyučování v těchto rodinách.

Jmenný rejstřík

A

Adam Václav 33, 37
Adamus Alois 55
Albert Saskotěšínský 49
Albrecht z Valdštejna 35
Alžběta Lukrécie 36
Aristoteles 30
Armand Karell 95
Arnošt z Tvorkova 33

B

Bachrara Karel 72
Bartoloměj Bruntálský z Vrbna 34
Bedřich Vilém 33
Bělonožník Josef 67
Benedikt z Nursie 27
Bess Jíří z Chrostiny 72
Bloomfield Leonard 170
Boethius 30
Bogocz Irena 9, 19
Boleslav Chrabrý 25
Boleslav I. Těšínský 26
Bonitz Hermann 96
Brüll Samuel 50
Břetislav I. 25
Buchler Hugo 128
Bujak Jerzy 80
Burszta Janusz 15
Bystroń Jan 54

C

Cienciała Jerzy 85, 88
Cikán Jan Jiří 45
Cikán Karel Jindřich 45
Cikán Václav Bedřich 45
Cimała Bogdan 10
Cinciała Andrzej 54, 80

Čmiel Magdalena 157, 158

Cyril (Konstantin) 27

Čížková Blandina 83

D

Danda Jakub 128
Dietrich Willy 128
Drózd Karol 101

E

Exner Franz Serafin 96

F

Fasal Moritz 72
Ferdinand II. 36
Ferdinand III. 36
Fiedler Antonín 72
Fierla Adolf 19
Frankl Simon 49
František II. 56, 62
Freistadiensis Silesius Henricus Arnoldus
Poll 45
Freistadiensis Silesius Joannes Georgius Pfi-
cholz 45
Fridrich II. 46
Fröbel Friedrich 88

G

Gabryś Jan 128
Goldschmidt Michael 50
Grabowska Barbara 9, 17, 158
Gruchała Janusz 86
Gutenberg Johann 23

H

Hahn Albert 119
Hasner Leopold 124
Havel Václav 156

Hienrich Josef 88
 Hitler Adolf 119, 128
 Hlišnikowski Władysław 154
 Holländer Heimann 66

CH

Chlebowczyk Józef 9, 16, 41, 42, 43, 54, 73,
 85, 100, 123
 Chmelař Józef 114
 Chobot Emanuel 122
 Chotka Karel z Vojnína 88
 Chrodegang 28

J

Jakeš Miloš 156
 Jakob Eduard 77
 Jakub Singer 36
 Jan Lucemburský 26, 27
 Jan Sedlnický 36
 Jasiński Zenon 10
 Jerichovius Immanuel Traugott 53
 Jerusalem Leopold 88
 Jindřich František z Rottenhanu 62
 Jiří z Lohova 34
 Johann Ignaz von Felbiger 58, 59, 66
 Josef I. 52
 Josef II. 53, 54, 62, 63
 Josiek Józef 128
 Jungwitz Josef 42

K

Kadłubiec Karol Daniel 19, 38, 144
 Kania Paweł 85
 Kapras Jan 55
 Karel IV. 26
 Karel XII. 50
 Karl von Czoerning 56
 Kateřina Sidonie 37, 41
 Kaufmann Alois 53
 Kazimír I. 26
 Kazimír I. Těšínský 27
 Kazimír II. 30
 Kazimír Veliký 26
 Klapsia Gustav 80
 Klotz Alexandr 109
 Kneifel Reginald 56
 Kochanowski Jan 38
 Kolatschek Adolf 81
 Kolumbus Kryštof 23

Komárek Václav 84
 Konstantin I. 23
 Konvalinka Antonín 84
 Kotas Jan 90
 Kotschy Karol 57, 82
 Kotula Andrzej 82
 Kounic Václav Antonín 65
 Kožíšek Josef 124
 Krásnohorská Eliška 97
 Kubisz Jan 78, 92, 93, 94, 100, 177

L

Labocha Janina 26, 75
 Lang Pavel 43
 Larisch Jan 49
 Larisch Jan Josef Erdman 34
 Larisch Jan Bedřich 39
 Larisch Jiří 34
 Larisch-Mönnich Anna Marie Tekla 34
 Laurenz Mateusz 42
 Leibig Johann 88
 Leibig Paulina 88
 Leopold II. 34, 45
 Leopold von Otto 84
 Licin 23
 Lichtenstein Gustav 71
 Löbenstein Moses 50
 Londzin Józef 86, 105
 Löw Hermand 72
 Luther Martin 23, 37

Ł

Łaboj Paweł 104

M

Macura Adam 100
 Macura Józef 9, 120
 Malhomme Leon 109
 Marie Terezie 47, 51, 52, 58, 60, 65, 66
 Masaryk Tomáš Garrigue 106, 126, 153
 Mateusz Opolski 68
 Matyáš z Lohova 34
 Maxmilián II. 45
 Měšek 26
 Metoděj 27
 Mezera Václav 108
 Michejda Jan 85, 86, 105, 106
 Močnik Franciszek 95
 Morcinek Gustaw 122, 177
 Mrovec Jiří 99

Munk Josef 50, 72
Muthmann Jan 53

N

Němcová Božena 37
Neumann Josef 49
Olszak Waclaw 109
Ondrusz Józef 167, 177
Opletal Jan 129

P

Palásek Jan 84
Paneth Samuel 50
Paulini Andrzej 57
Pavlovský Stanislav 34
Pestalozii Johann Heinrich 60, 94
Petr Karvinský 34
Piłsudski Józef 85, 109
Pindór Jan 94
Piwarski Kazimierz 26
Polák Teodor 72
Popiołek Franciszek 96
Prusinovský Vilém 45
Přemyslav I. 26

R

Raclavská Jana 9
Rakus Karol 120
Reger Tadeusz 86, 105
Rej Mikołaj 38
Rudel Antonín 77
Rudolf II. 38
Rusek Halina 9, 157
Růžička Josef 67

S

Santlerová Květoslava 93
Sargánek Jiří 53
Sassadius Samuel Ludwig 53
Sedlnický Jan
Shäffer Wilhelm 50
Schindler Amand 59
Siwek Tadeusz 9, 17
Smyček Vladimír 117
Spritz Samuel 72
Stalmach Paweł 76, 80, 81
Steimetz Adam 53
Suchodolska Jolanta 9, 17

Světlá Karolína 97
Szcurek-Boruta Alina 17, 157
Szober Stanisław 126
Szura Gustaw 106
Szymeczek Józef 9, 38

Š

Šliwka Jan 90, 95, 109
Świeży Ignacy 85, 88

Š

Šafařík Pavel Josef 56
Šeršník Leopold 57

T

Tenczyński Adam Václav 45
Thun-Hohenstein Leopold 86
Tielecki Josef 77
Toman Franciszek 111
Tomaszek Jerzy 128
Třanovský Jiří 38

U

Uhlíř František 55

V

Václav II. 26, 27
Václav III. 26
Václav III. Adam 33, 37, 38
Viola Těšínská 26
Vladislav I. Těšínský 26
Vojtěch Martin 76

W

Warchałowski Jerzy 106
Wechsberg Albert 72
Weinzig Josef 97
Wilczek František Josef 63
Wojnar Wiesław 55
Wolf Leon 108, 109
Wronicz Jadwiga 75

Z

Zahradnik Stanisław 137

Ž

Žwak Paweł 111
Žlik Ondřej 80, 81

Seznam tabulek

- Tabulka I. Administrativní jazyk používaný v kostele a jazyk používaný při bohoslužbách v roce 1648
- Tabulka II. Statistické údaje ze sčítání lidu na území Těšínského Slezska
- Tabulka III. Statistické údaje ze sčítání lidu na území Těšínského Slezska
- Tabulka IV. Kvalifikace učitelů polských a utrakvistických škol
- Tabulka V. Výsledky sčítání lidu na území československé části Těšínského Slezska
- Tabulka VI. Výsledky sčítání lidu na území československé části Těšínského Slezska
- Tabulka VII. Příklady učebnic
- Tabulka VIII. Polské národnostní školy ve školním roce 1937/38
- Tabulka IX. Polské národnostní školy ve školním roce 1937/1938
- Tabulka X. Výsledky sčítání lidu na Zaolší
- Tabulka XI. Počet mateřských škol s polským vyučovacím jazykem na Zaolší
- Tabulka XII. Počet základních škol s polským vyučovacím jazykem na Zaolší
- Tabulka XIII. Počet středních škol s polským vyučovacím jazykem na Zaolší
- Tabulka XIV. Příklady učebnic
- Tabulka XV. Učební plán pedagogických gymnázií (1950–1953)
- Tabulka XVI. Počet dětí v mateřských školách s polským vyučovacím jazykem ve školním roce 2019/2020
- Tabulka XVII. Počet žáků základních škol s polským vyučovacím jazykem ve školním roce 2019/2020
- Tabulka XVIII. Počet studentů středních škol s polským vyučovacím jazykem ve školním roce 2019/2020
- Tabulka XIX. Počet studentů středních škol s polským vyučovacím jazykem ve školním roce 2019/2020

Lucie Zormanová

Polish national education in Zaolzie

Summary

The present work describes the course of development of education in Cieszyn Silesia from the Middle Ages to the present day, based on historical, pedagogical and empirical research.

The aim of this publication was to summarize the most important facts about education in Cieszyn Silesia, especially Polish education, from its beginning till nowadays. For this purpose, an analysis of materials and documents was carried out, as well as an analysis of statistical data. An empirical study was also conducted in order to describe the characteristics of pupils who attend schools with the Polish language of instruction and children who attend kindergartens with the Polish language of instruction.

Until 1920 the work covers the development of education in the whole Cieszyn Silesia, after 1920 it describes education in the Czech part of Cieszyn Silesia, in Zaolzie. Within the framework of the study, normative prints and documents stored in the archives were used, and a library search was carried out. Other significant sources were the teachers' press, *Školský Věstník* published since 1904, *Miesięcznik Pedagogiczny*, which came out in 1892–1939 in Cieszyn, and *Przewodnik Oświatowy. Gwiazdka Cieszyńska* was also an important source.

In the description of the present condition of education with the Polish language of instruction in Zaolzie, the study made use of the websites of schools and kindergartens with the Polish language of instruction, the websites and pedagogical library of the Pedagogical Centre for Polish National Education and the Congress of Poles.

In order to obtain information on the characteristics of pupils and children who attend schools and kindergartens with Polish as the language of instruction, a quantitative and qualitative own survey was conducted. The questionnaire technique was used, which was addressed to parents of children from kindergarten and primary school with Polish as the language of instruction in Karviná. There were 203 participants in the study. A non-standardized interview was conducted with 18 parents of children of the primary school and kindergarten with Polish language of instruction in Karviná in order to complement the information collected in the survey. The interviews were conducted in 2018 and 2019.

Lucie Zormanová

Polské národnostní školství na Zaolší

Souhrn

V prezentované monografii se zabýváme polským národnostním školstvím na území Zaolší. Cílem této monografie bylo představení, analýza a sumarizace nejvýznamnějších událostí, vývojových rysů, statistických údajů a dalších jevů týkajících se problematiky školství v regionu Těšínského Slezska, především se zaměřujeme na oblast školství s polským vyučovacím jazykem, a to od jeho počátků do současnosti.

Téma Těšínského Slezska, čímž máme na mysli jeho nynější českou i polskou část, i téma Zaolší je relativně dobře probádáno, pokud jde o otázky historie Těšínského Slezska, otázky národní a regionální identity, problematiku národnostních sporů a vztahů mezi národnostmi obývajícími toto území či jazykovou otázku. Pokud však jde o školství s polským vyučovacím na území celého Těšínského Slezska nebo Zaolší, existují na toto téma pouze několik několik starších prací, které komplexně pojímají tuto problematiku, například monografie Józefa Macury *Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu* (Z dějin polského školství na Zaolší) či Józefa Chlebowczyka *Szkolnictwo na przełomie wieków* (Školství na přelomu století).

Větší část práce, která je realizována metodami historicko-pedagogického výzkumu, se věnuje popisu vývoje školství na celém území Těšínského Slezska od prvních škol, které na tomto území byly zakládány spolu se šířením křesťanství, až do současnosti. Nejprve naznačujeme hlavní vývojové rysy školství v rámci celého území Těšínského Slezska, tedy jeho dnešní české i polské části. Po roce 1860, tedy po vzniku polských škol se zaměřujeme pouze na polské školy, terémem našeho výzkumu však stále zůstává celé území Těšínského Slezska, tedy jak jeho dnešní česká, tak i polská část, a to až do rozdělení území na polskou a českou část. Jelikož se do roku 1918 jednalo o jednotné území v rámci Habsburské monarchie, nejde v rámci monografie popsat pouze školství nacházející se na dnešní české části, neboť tím, že se jednalo o jednotné území, bylo školství na celém území Těšínského Slezska spolu provázáno. Hranice mezi Polskou a Československou republikou byly definitivně stanoveny až v roce 1920, proto se až po roce 1920 věnujeme pouze polskému národnostnímu školství v české části Těšínského Slezska, tedy na Zaolší.

V poslední kapitole se věnujeme popisu a zhodnocení současného stavu školství s polským vyučovacím jazykem na území Zaolší, a to pomocí obsahové analýzy internetových stran mateřských, základních a středních škol s polským vyučovacím jazykem, internetových stran institucí reprezentující polskou národnostní menšinu a podporující školy s polským vyučovacím jazykem, jako Pedagogické centrum pro polské národnostní školství, Kongres Poláků v České republice, Společnost polských učitelů v České republice.

V poslední kapitole jsou také prezentovány výsledky námi představeného kvantitativního a kvalitativního výzkumu, jenž se zaměřil na několik otázek týkajících se současného stavu polského národnostního školství. Za pomoci dotazníkového šetření byla zjištěna národnost rodičů žáků a dětí, které navštěvují základní a mateřské školy s polským vyučovacím jazykem, úroveň bilingvismu rodičů, zaměřili jsme se také na jazyk používaný v každodenní mluvě rodičů s dětmi, prarodičů s dětmi, rodičů mezi sebou či rodičů s prarodiči. Dotazníkového šetření se

zúčastnilo 203 respondentů. Pomocí kvalitativního výzkumu realizovaného metodou polostrukturovaných rozhovorů s 18 rodiči dětí a žáků navštěvujících mateřskou a základní školu s polským vyučovacím jazykem v Karviné jsme se zaměřili na motivy rodičů, které je vedly k zapsání dítěte do této základní či mateřské školy. Výzkum realizovaný metodou polostrukturovaných rozhovorů se zabýval také otázkou domácí přípravy na vyučování v rodinách žáků škol s polským vyučovacím jazykem.

Lucie Zormanová

Polskie szkolnictwo narodowościowe na Zaolziu

Streszczenie

W pracy tej został opisany przebieg rozwoju szkolnictwa na terenie Śląska Cieszyńskiego od czasów średniowiecznych do czasów współczesnych w oparciu o badania historyczno-pedagogiczne i empiryczne.

Celem niniejszej publikacji było podsumowanie najważniejszych faktów na temat szkolnictwa na terenie Śląska Cieszyńskiego, przede wszystkim szkolnictwa polskiego, od początku jego istnienia do dnia dzisiejszego. W tym celu przeprowadzono analizę materiałów i dokumentów, wykorzystano również analizę danych statystycznych. Przeprowadzono także badanie empiryczne w celu opisanego charakterystyki uczniów, którzy uczęszczają do szkół z polskim językiem nauczania i dzieci, uczęszczających do przedszkoli z polskim językiem nauczania.

Do 1920 roku praca ujmuje rozwój szkolnictwa na terenie całego Śląska Cieszyńskiego, po 1920 roku opisuje szkolnictwo w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego, na Zaolziu. W ramach badania korzystano z druków normatywnych, dokumentów przechowywanych w archiwach, przeprowadzono kwerendę biblioteczną, istotnym źródłem była również prasa nauczycielska, „Školský věstník” wydawany od 1904 roku, „Miesięcznik Pedagogiczny”, który wychodził w latach 1892–1939 w Cieszynie, „Przewodnik Oświatowy”. Ważnym źródłem była również „Gwiazdka Cieszyńska”.

W opisie współczesnego stanu szkolnictwa z polskim językiem nauczania na Zaolziu wykorzystano w ramach badania strony internetowe szkół i przedszkoli z polskim językiem nauczania, internetowe strony oraz bibliotekę pedagogiczną Centrum pedagogicznego dla polskiego szkolnictwa narodowościowego oraz Kongresu Polaków.

W celu uzyskania informacji na temat charakterystyki uczniów i dzieci, które uczęszczają do szkoły i przedszkola z polskim językiem nauczania zostało przeprowadzone badanie własne ilościowe i jakościowe. Posłużono się techniką ankiety, która została skierowana do rodziców dzieci uczęszczających do przedszkola oraz szkoły podstawowej z polskim językiem nauczania w Karwinie. W badaniu wzięły udział 203 osoby. Z 18 rodzicami dzieci szkoły podstawowej i przedszkola z polskim językiem nauczania w Karwinie przeprowadzony został wywiad niestandardowy w celu uzupełnienia informacji zebranych w badaniu ankietowym. Wywiady były przeprowadzone w 2018 i 2019 roku.

Redaktor
Andrzej Charciarek

Projekt okładki
Tomasz Tomczuk

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Łamanie tekstu
Alicja Załęcka

Redaktor inicjujący
Paulina Janota

Nota copyrightowa obowiązująca do 30.04.2022:
Copyright © 2021 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzysiamy otwartej nauce. Od 1.05.2023
publikacja dostępna na licencji
Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach
4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl.

 <https://orcid.org/0000-0002-8004-8674>
Zormanová, Lucie
Polské národnostní školství na Zaolší :
(Polskie szkolnictwo narodowościowe na Zaolziu) /
Lucie Zormanová. - Katowice : Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego, 2021

<https://doi.org/10.31261/PN.4013>
ISBN 978-83-226-4024-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-4025-8
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail:wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 13,5. Liczba arkuszy wydawniczych: 16,0. Publikację wydrukowano na papierze offsetowym 90 g. PN 4013. Cena 29,90 zł (w tym VAT).